

HARRIET BEECHER STOWE
Tom Amca'nın Kulübesi
veya
Ezilenlerin Hayatı

Uncle Tom's Cabin: or, Life Among the Lowly

İletişim Yayınları 3205 • İletişim Klasikleri 159

ISBN-13: 978-975-05-3373-0

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Necdet Dümelli, Barış Özkul, Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ "Zincire Vurulmuş Köle", yaklaşık 1820

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Yağmur Yıldırım Bayrakçı

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HARRIET BEECHER STOWE

Tom Amca'nın Kulübesi

veya

Ezilenlerin Hayatı

*Uncle Tom's Cabin
or, Life Among the Lowly*

ÇEVİREN *İsmail Ferhat Çekem*

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜYLE

HARRIET BEECHER STOWE 14 Haziran 1811'de ABD'nin Connecticut eyaletine bağı Litchfield'de doğdu. Annesi Roxana Beecher'in 1816'da vefat etmesinin ardından babası Lyman Beecher tarafından katı bir dinî eğitimle yetiştirildi. En büyük ablası Catherine'in Hartford'da açtığı okulda önce öğrenci, sonra öğretmen oldu. Yazı hayatına 1820'lerin ortalarında başladı; ilk eserleri arasında bir teolojik deneme ve yarım kalmış bir trajedi (*Cleon*, 1825) vardır. 1832'de ailesiyle birlikte Cincinnati-Ohio'ya taşındı. 1836'da rahip Calvin Ellis Stowe ile evlendi. Bu evlilikten ikisi küçük yaşta ölen yedi çocuğu oldu. İlk kısa öyküleri 1833'te *Western Monthly Magazine*'de yayımlandı. 1843'te *The Mayflower; or, Sketches of Scenes and Characters among the Descendants of the Pilgrims* adlı eseri yayımlandı. 1850'de kocasının görevi nedeniyle Brunswick-Maine'e yerleşti ve orada *Tom Amca'nın Kulübesi*'ni yazmaya başladı; roman ilk olarak 1851-1852'de *The National Era*'da tefrika edildikten sonra 1852'de kitap olarak yayımlandı. Amerikan edebiyatında daha önce görülmedik bir satış başarısı elde etmesi ve yirmi üç dile çevrilmesinden sonra gelen tepkilere cevaben 1853'te *A Key to Uncle Tom's Cabin*'i yayımladı. Bunu kölelik karşısı ikinci romanı *Dred: A Tale of the Great Dismal Swamp* (1856) izledi. 1853, 1856 ve 1859'da Avrupa'ya seyahat ettikten sonra seyahat izlenimlerini *Sunny Memories of Foreign Lands* (1854) ile kitaplaştırdı. Abraham Lincoln, Frederick Douglass ve ağabeyi Henry Ward Beecher gibi şahsiyetlerin portreleri ve skeçlerini sunduğu *Men of Our Times* 1868'de yayımlandı. Bu yıllarda *Atlantic Monthly*'ye düzenli olarak yazdı ve "The True Story of Lady Byron's Life" başlıklı yazısının büyük sansasyon yaratması üzerine bunu genişletip kitap haline getirdi ve *Lady Byron Vindicated* (1870) adıyla yayımladı. 1852'de Andover-Massachusetts'e taşınan Stowe çifti Calvin Stowe'un emekliliğinin ardından 1864'te Hartford-Connecticut'a yerleşti. Harriet Beecher Stowe bu dönemde New England'daki hayata dair romanlar yazdı: *The Minister's Wooing* (1859), *The Pearl of Orr's Island* (1862), *Oldtown Folks* (1869), *Pogonuc People* (1878). 1868-1884 arasında kış mevsimlerini Florida'da geçirdi ve Florida'ya dair skeçlerden oluşan *Palmetto-Leaves*'i (1873) yayımladı. Ayrıca çocuklar için bir dizi öykü (*Queer Little People*, 1867; *Little Pussy Willow*, 1870) ve aile romanları (*My Wife and I*, 1871; *Pink and White Tyranny*, 1871; *We and Our Neighbors*, 1875) yazan Harriet Beecher Stowe, 1 Temmuz 1896'da Hartford'da vefat etti.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	9
KRONOLOJİ.....	15
ÖNSÖZ / BARIŞ ÖZKUL.....	29

Tom Amca'nın Kulübesi

<i>Yazarın Önsözü</i>	35
BİRİNCİ CİLT	39
BİRİNCİ BÖLÜM	
Okuyucu İnsancıl Biriyle Tanıştırılıyor	41
İKİNCİ BÖLÜM	
Anne	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Koca ve Baba	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Tom Amca'nın Kulübesinde Bir Akşam	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sahipleri Değişince

Kölelerin Ne Hissettiğinin Gösterilmesi.....79

ALTINCI BÖLÜM

Eliza'nın Kaçtığıının Fark Edilmesi.....90

YEDİNCİ BÖLÜM

Annenin Mücadelesi.....101

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Eliza'nın Kaçışı.....117

DOKUZUNCU BÖLÜM

Senatörün Her Şeyden Önce

İnsan Olduğunun Anlaşılması.....136

ONUNCU BÖLÜM

Haley'nin Malını Götürmesi.....155

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Kölenin Olmayacak Düşüncelere Kapılması.....167

ON İKİNCİ BÖLÜM

Kanunlara Uygun Ticaretin Bir Cilvesi.....183

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Quaker Kolonisi.....204

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Evangeline.....215

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Tom'un Yeni Sahibi

ve Çeşitli Diğer Meseleler Hakkında.....227

ON ALTINCI BÖLÜM

Tom'un Sahibesi ve Onun Fikirleri.....247

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Özgürlüğünü Kazanmış Kölenin

Kendisini Savunması.....270

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Miss Ophelia'nın Tecrübeleri ve Fikirleri.....290

İKİNCİ CİLT	311
ON DOKUZUNCU BÖLÜM	
Miss Ophelia'nın Diğer Tecrübeleri ve Fikirleri	313
YIRMİNCİ BÖLÜM	
Topsy	338
YIRMİ BİRİNCİ BÖLÜM	
Kentuck	356
YIRMİ İKİNCİ BÖLÜM	
“Ot Kurur, Çiçek Solar”	362
YIRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Henrique	372
YIRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Belirtiler	382
YIRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM	
Küçük Müjdecî	390
YIRMİ ALTINCI BÖLÜM	
Ölüm	396
YIRMİ YEDİNCİ BÖLÜM	
“Dünyanın Sonu”	413
YIRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Buluşma	423
YIRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM	
Köleler Himayesiz Kalıyor	441
OTUZUNCU BÖLÜM	
Köle Ambarı	450
OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM	
Orta Geçit	463
OTUZ İKİNCİ BÖLÜM	
Karanlık Yerler	471
OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Cassy	482

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Melezin Hikâyesi	491
OTUZ BEŞİNCİ BÖLÜM	
İşaretler	504
OTUZ ALTINCI BÖLÜM	
Emmeline ve Cassy	512
OTUZ YEDİNCİ BÖLÜM	
Özgürlük	521
OTUZ SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Zafer	529
OTUZ DOKUZUNCU BÖLÜM	
Entrika	543
KIRKINCI BÖLÜM	
Aziz	556
KIRK BİRİNCİ BÖLÜM	
Genç Sahip	565
KIRK İKİNCİ BÖLÜM	
Gerçek Bir Hortlak Hikâyesi	574
KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Sonuçlar	582
KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Köleler Azat Ediliyor	592
KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM	
Kapanış	597

BİRİNCİ CİLT

BİRİNCİ BÖLÜM

Okuyucu İnsancıl Biriyile
Tanıştırılıyor

Soğuk bir şubat günü, vakit öğleden sonrayı epey geçmişken, Kentucky'deki P— kasabasında bir evin iyi döşenmiş yemek odasında iki beyefendi baş başa oturmuş, şaraplarını yudumluyordu. Uşaklar çekilmiş, beyefendileri yalnız bırakmıştı; sandalyelerini iyice birbirine yaklaştıran bu beyefendiler, büyük bir ciddiyetle bir konuyu tartışıyor gibiydi.

Şimdiye kadar, başka nasıl tarif edeceğimizi bilemediğimizden, iki *beyefendi* diye bahsettik bu insanlardan. Bir tanesi, tarafsız bir gözle incelendiğinde, doğrusunu söylemek gerekirse tam da beyefendi gibi durmuyordu. Kısa boylu, tıknaz, görünüşü kaba saba ve sıradan, daha iyi yerlere gelebilmek için aradan sıyrılmaya çalışan düşük insanlara mahsus o yapmacık özgüvenle gezen biriydi. Giyiminde, böyle bir ortam için, aşırıya kaçmıştı; süslü püslü rengârenk bir yelek, bıraktığı genel intibayla pek uyumlu gösterişli kravatıyla birlikte kullandığı, parlak sarı puanlarla bezeli mavi fular. Büyük ve kaba ellerinin parmakları yüzüklerle doluydu; altından, ağır bir saat kösteği taşıyordu, kösteğin halkaları dikkat çekecek kadar büyüktü ve çok farklı renklerdeydi, konuşma hareketlendiğinde kösteği sallayıp şıkırdatmayı alışkanlık haline getirmişti, bundan keyif aldığı belliydi. Dilbilgisi kurallarına¹ hiç dik-

1 Orijinal metinde “Murray’s Grammar” ifadesi geçmekte ve bununla Amerikalı dilbilimci Lindley Murray’nin kitabına gönderme yapılmaktadır – ç.n.

kat etmeden, aklına geldiği gibi konuşuyor, konuşmasını kafasına estikçe bir sürü ayıp lafla dolduruyordu; her şeyi açıklıkla, bütün ayrıntısıyla anlatmak istemekle birlikte bu lafları buraya taşıyacak değiliz.

Mr. Shelby, bu beyefendinin sohbet arkadaşı, dışarıdan bakıldığında bir beyefendi gibi duruyordu; evin düzeni ve bakımlılığı, ev sahibinin rahat şartlarda, hatta bolluk içinde yaşadığına işaret ediyordu. Daha önce belirttiğimiz gibi, ikisi ciddi bir sohbeta dalmıştı.

“Meseleyi böyle halletmem lazım,” dedi Mr. Shelby.

“Böyle ticaret yapamam, kesinlikle olmaz, Mr. Shelby,” dedi diğeri, kadehini göz hizasına kaldırıp ışığa doğru tuttu.

“Niye öyle diyorsun, Haley? İşin aslı, Tom sıradan bir adam değil; o parayı her yerde hak eder – düzenli, dürüst, becerikli; bütün çiftliğimi tıkır tıkır yönetiyor.”

“Zenciler ne kadar dürüst olabilirse o kadar dürüst diyorsun yani,” dedi Haley ve kendine bir kadeh konyak doldurdu.

“Hayır; Tom gerçekten iyi, düzenli, makul, dini bütün bir adam. Dört yıl önce, bir kamp toplantısında² dine döndü; gerçekten döndüğüne de inanıyorum. Sahip olduğum her şeyi –para, ev, atlar– o günden bu yana ona emanet ettim ve çiftlik dışındaki işlerde de onu kullandım, gidip gelmesine müsaade ettim; yaptığı işte doğru ve dürüst olduğunu hep gördüm.”

“Dini bütün zenci diye bir şey olmayacağına inananlar da var Shelby,” dedi Haley, konuşurken samimiyetle, hafifçe savurdu elini, “ama *ben inanıyorum*. Bu yıl Orleans’a götürdüğüm son partide biri vardı – o kölenin dua ettiğini duymak, gerçekten, kamp toplantısına gitmek kadar iyiydi; pek kibardı ve gelecek vaat ediyordu. Bana iyi para da kazandırdı, çünkü onu, satmaya mecbur kalmış birinden, ucuza aldım ve satarken altı yüz kârım oldu. Evet, bir zencinin inançlı olmasının onun değerini arttırdığını düşünürüm; tabii gerçekten inanıyorsa ve başka bir kusuru yoksa.”

“Tom tabii ki gerçekten inanıyor, başka hiçbir zenci onun kadar inançlı değildir,” diye tekrar söze girdi Shelby. “Bunu niye mi söylüyorsunuz? Geçtiğimiz sonbahar bir işimi halletmesi, karşılığında

2 Açık havada ya da çadırda yapılan dinî toplantılar – ç.n.

da beş yüz dolarımı alıp getirmesi için Cincinatti'ye yalnız gitmesine izin verdim. 'Tom,' dedim, 'sana güveniyorum, çünkü sen bir Hıristiyansın, beni aldatmazsın.' Elbette, Tom geri geldi; geleceğini biliyordum. Bazı adi herifler ona, 'Tom, niye Kanada'ya kaçmıyorsun?' demiş, o da, 'Efendi bana güvendi, yapamam,' demiş; kuşağıma geldi bunlar. Tom'dan ayrıldığıma çok üzüldüğümü söylemeliyim. Borcun tamamını Tom'la kapatmama müsaade etmelisin; Haley, biraz vicdanın varsa bunu yaparsın."

"Yani, ticarete ne kadar vicdanlı olunabilirse ben de o kadar vicdanlıyım – bilirsin işte, birazcık, yemin etsem başım ağrımayacak kadar," dedi tacir, şakayla karışık, "dostlarımı mutlu edebilmek için makul olan ne varsa yapmaya da hazırım; ama bu yıl, görüyorsun işte, biraz zorladı beni, her zamankinden zor geçti benim için." Tacir düşünceli düşünceli iç çekti ve kadehine biraz daha konyak doldurdu.

"Peki o zaman Haley, senin aklında nasıl bir alışveriş var?" dedi Mr. Shelby, huzursuz bir sessizliğin ardından.

"Ne bileyim, Tom'la birlikte verebileceğin bir erkek ya da kız çocuk da mı yok?"

"Hmm! Rahatlıkla gözden çıkarabileceğim kimse yok; doğrusunu söylemek gerekirse, çok ama çok mecbur kaldığım için satmaya razı oldum. Yardımcılarımı elden çıkarmayı sevmem, bunu herkes bilir."

Tam bu sırada kapı açıldı ve odaya küçük bir erkek çocuk, dörtbeş yaşlarında bir *quadroon*,³ girdi. Dikkat çekecek ölçüde güzeldi, kendisine baktırıyordu. Sanki saf ipekten, ince, siyah saçları bukle bukle kıvrılmış, yuvarlak ve gamzeli yüzünü çevreliyor; alev alev yanarken yumuşacık bakabilen bir çift kara göz, dolgun ve uzun kirpiklerin arasından merakla etrafı inceliyordu. Koyu kahverengi teninin güzelliğini ön plana çıkartmak için tam da onun ölçülerine göre biçilip dikildiği belli olan kırmızı, yeşil kareli parlak elbisesi, o kendinden emin ama utangaçlığını da gizleyemeyen, biraz da komik kaçan havası, çocuğun sahibi tarafından seilmeye, fark edilmeye yabancı olmadığını gösteriyordu.

3 Annesi ya da babasından biri melez, diğeri siyah olanlara verilen isim – ç.n.

“Hey, *Jim Crow!*”⁴ dedi Mr. Shelby; çocuğu ıslığıyla çağırdı, bir avuç kuru üzümü ona doğru attı ve, “Hemen onları!” diye çıktı.

Çocuk o küçük vücudunun olanca kuvvetiyle hemen ödülünün peşinden gitti, sahibi ise olan bitene gülüyordu.

“Gel buraya, *Jim Crow,*” dedi sahibi. Çocuk hemen geldi; sahibi çocuğun kıvrık kafasını sevdi, çenesini okşadı.

“Şimdi, *Jim,* bu beyefendiye nasıl dans ettiğini ve şarkı söylediğini göster bakalım.” Çocuk, dolgun ve berrak bir sesle zenciler arasında çok bilinen o yabani, acayip şarkılardan birisini söylemeye başladı; elleri, ayakları, tüm vücudu, yabancılık çekmeden yaptığı komik hareketlerle ve müziğin ritmini hiç kaçırmadan sesine eşlik ediyordu.

“Bravo!” dedi Haley ve çocuğa iki-üç dilim portakal attı.

“Peki, *Jim,* ihtiyar Cudjoe Amca romatizması tuttuğunda nasıl yürür?” dedi sahibi.

O kıvrak eklemler bir anda şekil değiştirdi ve çocuk, eli kolu çarpılmış, eğilip bükülmüş, sırtı kamburlaşmış ihtiyar bir adama dönüştü; çocuksu yüzünü buruşturup kederli bir ifade takındı ve sahibinin bastonunu elinde tutup odanın içinde topallayarak yürümeye, sağa sola tükürür gibi yapmaya başladı.

Her iki beyefendi de kahkahalarla güldü.

“Şimdi, *Jim,*” dedi sahibi, “İhtiyar Robbins’in nasıl ilahi okuduğunu bize göster bakalım.” Çocuk o toparlak suratını düşürdü, çenesini boynuna doğru biraz da zorlanarak çekti, burnundan derin bir nefes aldı ve ilahinin tonunu yakalamak için ağırbaşlı bir edayla ses vermeye başladı.

“Vay! Bravo! Bu velet çok iyi bir parça!” dedi Haley. “Bu çocukta bir şey var, seni temin ederim. Bak ne diyeceğim,” diye devam etti ve elini bir anda Mr. Shelby’nin omuzuna attı: “Bu çocuğu ver, ben de hesabını kapatayım, söz. Haydi ama, yapılacak en doğru iş bu değilse nedir!”

Mr. Haley bunu söylediği anda kapı yavaşça açıldı ve içeriye yirmi beşinde görünen genç bir *quadroon* kadın girdi.

Kadının bu çocuğun annesi olduğunu anlamak için çocuğa ve kadına bir kez bakmak yeterliydi. Aynı yoğun, hacimli, siyah gözler, uzun kirpikler, aynı dalgalı, ipeksi, siyah saçlar kadında da

4 Siyahlara yönelik aşağılayıcı bir hitap biçimi – ç.n.

vardı. Teninin kahverengiliği yanaklarındaki pembeliği gizleyemedi, odadaki yabancıların cüretkâr ve saklamaya gerek duymadığı bir hayranlıkla gözlerini kendisine diktiğini görünce yanakları daha da al al oldu kadının. Zarif endamını ön plana çıkaran elbisesi vücuduna daha iyi oturamazdı; narin eli, biçimli ayağı ve ayak bileği, sergiye çıkmış iyi bir dişi malın vasıflarını bir çırpıda anlamaya alışmış tacirin keskin gözlerinden kaçmadı.

Eliza bir anda durup tereddütle ona bakınca, “Ne vardı, Eliza?” diye sordu sahibi.

“Müsaadeniz olursa Harry’ye bakacaktım,” dedi Eliza; Harry de annesine doğru gitti, bir yandan da elbisesinin ceplerine doldurduğu ganimetlerini kadına gösteriyordu.

“Tamam, götür o halde,” dedi Mr. Shelby. Eliza çocuğu tek koluyla kucakladı ve telaşla odadan çıktı.

“Jüpiter aşkına,” dedi tacir ve hayranlık içinde Mr. Shelby’ye döndü, “tam da satılacak bir mal! Bu kadını Orleans’ta sattığın anda servet kazanırsın. Eli yüzü bu kadar düzgün olmayanlara bile bin dolardan fazla ödendiğini görmüşlüğüm vardır,” diye sözlerine devam etti.

“Servetimi onu satarak kazanmak istemiyorum,” dedi Mr. Shelby, keyifsizce; sohbeti değiştirme çabasıyla yeni bir şişe şarap açtı ve arkadaşına şarap hakkında ne düşündüğünü sordu.

“Kusursuz, bayım, birinci kalite!” diye yanıtladı tacir; sonra arkadaşına döndü, elini dostça Shelby’nin omzuna koydu ve ekledi: “Gel bakalım, bu kadını ne karşılığında satarsın? Onun için ne önereyim, sen neyi kabul edersin?”

“Mr. Haley, o satılık değil,” dedi Shelby. “Ağırlığınca altın verseler karım ondan ayrılmaz.”

“Aman, aman! Kadınlar her zaman böyle laflar ederler, çünkü hesap kitap yapmayı hiç beceremezler. Ağırlığınca altınla ne kadar çok saat, kılık kıyafet, incik boncuk alabileceğini bir gösterdin mi, *bence*, fikirleri değişir.”

Shelby, kararlı bir biçimde, “Bak Haley, bu konu açılmamalı; hayır dediysem hayır,” dedi.

“Peki, çocuğu almama izin vereceksin o halde,” dedi tacir; “çok iyi bir teklifle geldiğimi kabul etmelisin.”

“Bu çocukla ne yapacaksın ki?” diye sordu Shelby.

“Ne mi yapacağım, seninle aynı işi yapmak isteyen bir arkadaşına satacağım; arkadaşım yetenekli erkek çocukları alıp yetiştirecek ve sonra da pazara çıkaracak. Sadece fiyatı yüksek mallarla uğraşacak: Yetenekli çocukları parasını ödeyebilecek zenginlere garsonluk, hizmetkârlık yapsınlar diye satacak. Bu çocuk borcunu büyük ölçüde kapatır – kapıyı açacak, emir bekleyecek ve hizmet edecek, gerçekten yetenekli bir erkek çocuk. Bunlar iyi para ediyor; hele bu küçük şeytan komikliğiyle, müziğe kabiliyetiyle tam da ihtiyaç duyulan mal!”

“Çocuğu satmasam daha iyi,” dedi Mr. Shelby, düşünceli bir biçimde; “işin aslı, bayım, ben insancıl biriyim ve bu çocuğu annesinden ayırmayı hiç istemem.”

“İstemezsiniz, öyle mi? Peki! İnsancılık biraz doğamızda var. Kesinlikle anlıyorum. Kadınlarla geçinmek bazen muazzam ölçülerde keyifsiz bir iştir; onların cırlamalarını, bağırılmalarını duymaktan da hep nefret etmişimdir. Kadınlar *muazzam ölçülerde* nahoştur; ama ben, işimi yönetirken onlardan genellikle uzak dururum, bayım. Peki, bu kızı bir günlüğüne ya da bir haftalığına evden uzaklaştırırsanız, işimizi sessizce, o tekrar eve dönmeden halletsek nasıl olur? Karınız da onun gönlünü yapmak için birkaç küpe, yeni bir elbise ya da benzer şeyler alıverir.”

“Maalesef olmaz.”

“Tanrı sizi korusun, tabii ki olur! Bu mahluklar beyazlara benzemez, biliyorsunuz; atlatırlar her şeyi, yeter ki düzgün idare edilsinler. Şimdi, diyorlar ki,” dedi Haley, samimi ve güven veren bir havaya bürünerek, “bu köle ticareti insanı duygusuzlaştırıyormuş; fakat ben hiç öyle hissetmedim. İşin aslı şu ki, işimi hiçbir zaman bazılarının yaptığı gibi idare edemedim. Çocuğu kadının kucakından çekip aldıklarımı, hemen satmaya hazırladıklarımı, kadının deliler gibi, dur durak bilmeden, çığlık çığlığa bağırıldığını gördüm; bu çok kötü bir yöntem, mala zarar verir, bazen tam anlamıyla hizmet veremeyecek hale getirir. Bir zamanlar gerçekten yetenekli bir kız tanımıştım, Orleans'taydı, bu şekilde muamele edildiği için tamamen heba oldu. Kızı almaya çalışan adam bebeğini istemedi; kız da tam kaliteli cinstendi, hele ki kızgın olduğunda. Çocuğu kuca-

ğında sıkı sıkı sardı, söylendi de söylendi, çocuğu elinden alınca da gerçekten fenalaştı. Düşündükçe kanım çekiliyor neredeyse; çocuğu sürükleyip götürdüler, kadını kilit altına aldılar; kadının çılgına döndü ve haftasına öldü. Tam bir israf, bayım, bin dolarlık israf; tek sebebi de durumu iyi idare edememeleri, başka bir şey değil. İnsancıl olanı yapmak her zaman en iyisidir, bayım; böyle olması gerektiğini *ben* tecrübe ettim.” Tacir, bunları söyledikten sonra sandalyesinde geriye doğru yaslandı, erdemli bir karar vermiş edasıyla kollarını kavuşturdu; kendisini ikinci bir Wilberforce⁵ zannettiği belliydi.

Bu konu taciri derinden etkilemiş gibiydi; Mr. Shelby düşünce-
li bir biçimde portakalını soymakla meşgulken Haley yeniden la-
fa girdi; çekingenliğini koruyordu ama sanki, söylediğinin doğru-
luğuna gerçekten inandığından, birkaç kelime daha etmek zorun-
da hissediyordu kendini.

“İnsanın kendisini övmesi, tabii, yakışık almaz; fakat sadece doğrusu bu olduğu için söylüyorum. Zenci sürüleri mezata çıkarıldığında en kaliteli köleleri benim getirmiş olacağıma güvenilir; en azından şimdiye kadar böyle olduğu söylenmiştir bana. Yüzlerce kez yaptım bu işi; her defasında sağlığı yerinde, iyi bakılmış, iş görür durumdaki malları getirdim; bu işte en az köle kaybeden adam benim. Bunun tek sebebi de benim köleleri nasıl idare ettiğim, bayım; ve diyebilirim ki, bayım, insaniyet *benim* idare tarzımın temel direğidir.”

Mr. Shelby ne diyeceğini bilemedi, öyle olunca, “Tabii ki!” dedi.

“Tabii, benim görüşlerime güldüler, bayım, beni ikna etmeye de çalıştılar. Bu görüşler revaçta değil, başka yerde de kolay kolay rastlamazsınız; ama ben bunlara bağlı kaldım, bayım; ben bunlara bağlı kaldım ve sayelerinde iyi kâr ettim; evet, bayım, yol masraflarını çıkardılar diyebilirim,” dedi ve kendi şakasına güldü.

İnsaniyetin bu şekilde izah edilmesinde öyle merak uyandırıcı ve öyle özgün bir yan vardı ki, Mr. Shelby tacire eşlik edip gülmekten kendini alamadı. Belki siz de gülüyorsunuz, sevgili okuyucu; ama bilirsiniz ki bugünlerde insaniyet pek çok garip biçimde kar-

5 William Wilberforce (24 Ağustos 1759-29 Temmuz 1833): Köle ticaretinin kaldırılmasına öncülük eden Britanyalı politikacı – ç.n.

şımıza çıkabilmektedir ve insancıl kimselerin söyleyebileceği, yapabileceği garip şeylerin de sonu yoktur.

Mr. Shelby'nin de gülmesi taciri cesaretlendirdi.

“Garip tabii, ama o kadar uğraşmama rağmen bunu insanların kafasına asla sokamadım. Tom Loker diye biri vardı, buranın güneyinde Natchez’de,⁶ eskiden bir ortaklığımız olmuştu; akıllı biriydi Tom, fakat zencileri gördü mü tam şeytan olurdu; bu onun prensibiydi, karşısında kendisinden daha iyi kalpli biri olsa bile yardım etmezdi ona; bu onun *sistemi*di, bayım. Tom’la hep konuşurdum. ‘Elindeki köle kadınlar içlenip ağladığında kafalarına vurup tartaklamanın ne âlemi var? Çok saçma ve hiçbir işe de yaramaz,’ derdim. ‘Ağlamalarının hiçbir mahsuru yok ki; doğaları böyle, ya öyle ya böyle rahatlamaları gerekiyor. Üstelik, Tom,’ derdim, ‘dövünce onlara sadece zarar vermiş oluyorsun; ağızları burunları yamuluyor, özellikle de açık tenli olanların yüzü gözü kötü görünüyor; tabii sonra onları terbiye etmek, ehlileştirmek de çok güçleşiyor. Peki,’ derdim, ‘niye daha yumuşak davranıp onları tatlı dille yola getirmiyorsun? Güven bana Tom, biraz insanlık göstermek senin o bütün vurmalarından, kırmalarından çok daha fazla işe yarayacak, kazancın da daha iyi olacak,’ derdim, ‘güven bana.’ Fakat Tom meseleyi anlayamadı; o kadar çok köleme zarar verdi ki ondan ayrılmak zorunda kaldım; halbuki o iyi kalpli biriydi ve ticaret hayatının elverdiği kadar adaletli davranıyordu.”

“Senin idare tarzının Tom’unkinden daha iyi sonuç verdiğini de görüyor musun?” dedi Mr. Shelby.

“Eh, öyle görünüyor. Bakın, mümkün olan her durumda, bu işin keyifsiz kısımlarıyla uğraşırken biraz dikkat ederim; genç köleleri satarken misal, kadınları uzaklaştırırım –bilirsiniz işte, gözden irak gönülden irak– ve iş olup bittiğinde, artık yapacakları bir şey kalmadığında, tabiatları gereği alışırlar. Yani onlar da çocukları ve hanımlarıyla birlikte yaşamayı umarak büyütülmüş beyaz kardeşlerimiz değil nihayetinde. Zenciler, tabii düzgün yetiştirildi-

6 ABD’nin Mississippi eyaletinde yer alan bir şehir. Natchez, Amerikan İç Savaşı öncesinde pamuk plantasyonlarının ve Mississippi Nehri’ndeki ticaretin merkezlerinden biriydi – ç.n.

lerse, hiç böyle beklentilere kapılmazlar; o yüzden de her şey daha kolay olur.”

“O halde, korkarım ki benimkiler düzgün yetiştirilmemiş,” dedi Mr. Shelby.

“Sanırım öyle yetiştirilmemişler; siz Kentuckyliler zencilerini zi şımartıyorsunuz. Niyetiniz iyi, fakat aslında onlara iyilik yapmıyorsunuz. Şimdi bakın, zenci dediğiniz maldır, her işe koşulur, itilir kakılır, Tom’a ya da Dick’e, kim uygun fiyat verirse ona satılır; fakat bunları prensip sahibi yapmak, beklenti içine sokmak ve gereğinden iyi yetiştirmek, hiç de onlara iyilik yapmak demek değildir; çünkü siz onları sattıktan sonra görecekları kabaca muamele onlara daha da zor gelir. Şimdi, cüretimi mazur görün, plantasyonlarda çalışan zencilerin arasından cinlere karışmış gibi şarkı söyleyip haykıranlar çıkar, sizinkiler de şevkini, cesaretini yitirir. Bilirsiniz Mr. Shelby, her insan kendi tarzının iyi olduğunu tabiatıyla düşünür; ben de zencilere, ne kadar iyi davranılmayı hak ediyorlarsa, o kadar iyi davrandığımı düşünürüm.”

Hafifçe omzunu silken ve tacirle aynı fikirde olmadığı sezilen Mr. Shelby, “Ne mutlu size ki yaptığımız işten tatmin oluyorsunuz,” dedi.

“Pekâlâ,” dedi Haley, ikisinin de kendi durumunu tarttığı uzun ve sessiz bir bekleyişin ardından, “kararınız nedir?”

“Meseleyi etraflica düşünceğim, karımla da konuşacağım,” dedi Mr. Shelby. “Bu arada, Haley, eğer bu meselenin bahsettiğin gibi sessizce devam etmesini istiyorsan, bu civarda ne işin olduğunun bilinmemesi daha iyi olur. Ortalıkta görünürsen benim çocuklar kokusunu alır işin; seni temin ederim ki, eğer öğrenirlerse, bizimkilerin hiçbirini öyle sessizce alıp götüremezsin.”

Haley, kalkıp paltosunu giyerken, “Ah! Şüphesiz, ne demek, sustum bile! Tabii ki. Fakat size söylemiş olayım. Çok ama çok acele sonuçlandırmam gereken işler var; sizden ne geleceğini mümkün olan en kısa sürede bilmek isterim,” dedi.

“Peki, bu akşam, saat altı-yedi gibi tekrar uğrayın, cevabımı öğreneceksiniz,” dedi Mr. Shelby; tacir de selamını verip evden çıktı.

“Bu saygısız, kendini beğenmiş herifi tekmeleyip merdivenler-

den aşağı itebilmiş olmayı isterdim,” dedi Mr. Shelby kendi kendine, tacirin arkasından kapının yavaşça kapanmasına bakarken, “ama bana karşı elinin ne kadar gcl olduğunun farkında. Eğer Tom’u güneydeki o aşağılık tacirlerden birine satmam gerekeceğini bana biri söylemiş olsaydı, ona derdim ki, ‘Ben o kadar aşağılık biri miyim ki bunu yapayım?’⁷ Fakat artık, başka çıkar yolum kalmadığından, böyle olmak zorunda. Eliza’nın çocuğunu da satmam lazım! Karımla bu sebeple biraz münakaşa edeceğimizin farkındayım; tabii Tom yüzünden de. Borçlu olunca bu kadar oluyor, n’apacaksın! Adam elinin kuvvetli olduğunu anladı, bastırmaktan da vazgeçmeyecek.”

Kölelik sisteminin en yumuşak haliyle uygulandığı yer muhtemelen Kentucky Eyaleti’ydi. Plantasyonlardaki işlerin sknetle ve zamana yayılarak gerçekleştirilmesi esastı; daha güneydeki bölgelerde görülen mevsimlik telaş ve baskıya burada gerek olmaması, zencilerin daha sağlıklı ve daha makul şartlarda alıştırılmasına izin veriyordu. Plantasyon sahipleri zenginliği yavaş yavaş elde etmeyi yeterli görüyor; bir kefesine hızlı ve yüksek kazanç ihtimali, diğerine de –aslında her zaman ağır çekmesi gereken– aresiz, himayesiz köleler konuğunda insanın kırılđan doğasını her zaman alt eden katı yrekliliğin o baştan çıkarıcı çağrılarına kapılmıyordu.

Oralardaki iftlikleri ziyaret edip, mizacı iyi kimi sahiplerin ve sahibelerin msamahasını, kimi kölelerin sevgiden doğan sadakatini görenler, ataerkil kölelik kurumuyla ve o kurumun işleyişiyle ortaya çıkan sefalete yakıştırılan ama çoğu zaman da aslı astarı olmayan romantik efsanelerin hayalini kurmaya meylebabilir; ancak bu güzel manzaranın yanı sıra, uğursuzca etrafta dolaşan bir hayalet de vardır: *kanunun gölgesi*. Kanun, bu kalbi çarpan, hisleri olan insanları, kle sahiplerinin malından, onlara ait bir eşya sürüsünden fazlası kabul etmediği sürece; en iyi kalplisi olsa da, sahibin başarısızlığı ya da talihsizliği veya tedbirsizliği yahut ölümü, bu insanları, şefkatle korundukları ve müsamaha gördükleri bir hayatı, ümitsiz bir sefalet ve meşakkatle yüklü bir hayatla değiştirmeye her an itebilecek olduğu sürece; köleliğin en iyi uygu-

7 Eski Ahit, 2. Krallar, 8:13 – .n.

lanan biçiminde dahi güzel ya da arzu edilir bir şey yapmak mümkün değildir.

Mr. Shelby hayli sıradan, mizacı iyi ve nazik bir adamdı; etrafındakilere hemen müsamaha göstermeye meyilliydi ve, fiziksel koşullarıyla değerlendirildiğinde, zencilerin rahatsızlık duymasına yol açabilecek bir eksiklik hiç görülmemişti Shelby Çiftliği'nde. Öte yandan, Mr. Shelby, büyük miktarda ve özensizce ticari yatırımlara girişmiş; hayli büyük borca batmış, yazdığı büyük meblağlı senetler de Haley'nin eline geçmişti; işte bu ufak bilgi, daha önce aralarında geçen konuşmanın anahtarıdır.

Tabii Eliza, tesadüfe bakın ki, salondan çıkarken bir tacirin, kadının sahibine birileri için teklif yaptığını anlayacak kadar konuşmaları duymuştu.

Salondan çıkınca kapıda durup konuşmaları dinlemek Eliza'yı çok memnun ederdi, ama tam o sırada sahibesi çağırınca oradan hızla uzaklaşmak zorunda kaldı kadın.

Yine de tacirin kendi oğlu için teklif yaptığını duyduğunu düşündü; yanılıyor olabilir miydi? Kalbi şişti, küt küt atmaya başladı, oğlunu gayri ihtiyari öyle sıkı tuttu ki küçük çocuk kafasını kaldırıp şaşkınlıkla annesinin yüzüne baktı.

"Eliza, kızım, canımı sıkan bir şey mi var?" diye sordu sahibesi; Eliza ibriği kırmış, tezgâhı devirmiş, nihayet dalgınlıktan sahibesine gardıroptan istediği ipek elbise yerine bir uzun gecelik vermişti.

Eliza artık saklayamadı. "Ah, hanımım!" dedi, kafasını kaldırıp sahibesine baktı; sonra gözyaşlarına boğulup bir koltuğa oturdu ve hıçkırarak ağlamaya başladı.

"Eliza, evladım, canımı sıkan şey ne?" dedi sahibesi.

Eliza ayağa kalktı, "Ah! Hanımım, hanımım," dedi, "tacirin biri salonda sahiple konuştu! Duydum."

"Eee, akılsız çocuk, diyelim ki konuştu..."

"Ah hanımım, sizce sahip benim Harry'mi gerçekten satar mı?" Zavallı köle bunu der demez kendisini koltuğa attı ve katıla katıla ağlamaya başladı.

"Onu satmak mı! Hayır tabii ki, seni aptal kız! Bilirsin ki sahibin o güneyli tacirlerle asla iş yapmaz, hizmetçilerinden hiçbirini, arsızlık etmedikleri sürece, satmayı düşünmez. Seni akılsız ço-

cuk, senin Harry'ni kim satın almak istesin? Bütün dünya senin gibi onun üzerine titiyor mu sanıyorsun, seni kaz kafalı? Gel haydi, asma suratını da elbisemin kopçasını tak. Onu takınca da geçen gün öğrendiğin o güzel örgüyle saçlarımı arkadan topla, bir daha da kapı dinleme!”

“Tamam ama, hanımım, siz asla rıza göstermezsiniz, değil mi, böyle bir... Böyle bir...”

“Saçmalama, evladım! Tabii ki göstermem. Niye böyle söylüyorsun? Kendi çocuklarımdan birini satmış gibi olurum. Ama sen de Eliza, bak, o küçük çocukla fazla gururlanıyorsun. Biri kapıya biraz yaklaşmayagörsün, hemen, oğlumu satın almaya gelmiştir diye düşünüyorsun.”

Sahibesinin kararlı bir ses tonuyla yaptığı açıklamayla ikna olan Eliza maharetli elleriyle hemen sahibesini giydirmeye başladı ve işini yaparken korkusunun yersizliğini düşünüp güldü.

Mrs. Shelby hem zekâ hem de ahlâk bakımından üstün bir kadındı. Kentuckyli kadınların çoğunda görülen o doğal asalet ve yüce gönüllülüğe yüksek ahlâki ve dinî hassasiyetlerini ve ilkelelerini eklemiş, bunları gündelik hayatına büyük bir canlılık ve yetkinlikle uygulayıp sonuç almıştı. Herhangi bir dinî inançla hareket etmeyen kocası, yine de onun tutarlılığına hayranlık ve saygı duyuyor, belki de, karısının görüşlerinin biraz etkisi altında kalıyordu. Hizmetçilerinin rahatı, terbiyesi ve gelişimi için karısının gösterdiği her cömert çabaya sınırsız destek verdiği, ancak bu çabalara kendisinin fiilen katılmadığı kesindi. Aslında, azizlerin fazla fazla işlediği salih amellerin faydalı olduğu doktrinine tam olarak inanmasa da, bir şekilde, karısındaki dindarlık ve hayırseverliğin ikisine de yeteceğine inanmak, karısında gani gani bulunan ve kendisinin sahip olduğu iddiasına hiç kapılmadığı vasıflar sayesinde cennete gidebileceği beklentisini gizliden gizliye taşımak Mr. Shelby'nin hoşuna gidiyor gibiydi.

Mr. Shelby'nin aklını, tacirle yaptığı konuşmanın ardından, en çok meşgul eden, aralarında tasarladıkları bu yeni düzenden karısına bahsetmenin gerekli olmasıydı; karısından gelecek yoğun ısrar ve muhalefeti göğüslemesine yetecek sebebi olduğunu biliyordu.